

паралельними образами, которые формируют общую мировоззренческую картину автора. Визуализация природных образов позволяет поэтессе отвлечься от праздности жизни, которая тяжёлым камнем давит ее душу. Обращение к единению человека с природой – это своего рода способ бегства, самопознания и самореализации.

Ключевые слова: Мария Ревакович, Нью-Йоркская группа, вегетативно-растительная символика, поэт-эмигрант.

O. Hul. Poetry of Mariia Revakovykh in the dimensions of plant kingdom. – Article.

Summary. The Article is aimed to reveal the role of plant-symbols in the lyrics of Mariia Revakovykh. The Article analyzes plant images and motifs, which touch upon the topic of Motherland and longing for home through the eyes of poet-emigrant, poet-dissident; meanwhile, the Article reveals the topic of nature and its beauty through mythology and cosmological, in the context of the male and the female principles. The role of the plant component is illustrated in the intimate lyrics of the artist in full, considering the poetry of high love feelings and erotic bodily lyrics. The reader is offered to peer into the floral world dimension of Mariia Revakovykh with her comparison and simile, metaphors and parallelism of images, which create the author's perception of the world. Thus, the nature images help the poetess to abstract herself from the beaten path and keeps her away from life problems. The resort to natural origins and mutual integration of a man and nature is like the way out, the way to escape from problems, the way of finding yourself, so, we can see it on the examples of poetry. In the lyrics of Mariia Revakovykh the plant and the man comprise one whole: the physical characteristics of the plants are put on a man, while the plant's features are associated with those of a man. Such a harmony creates a complex world, where the central place is left for the tree as the symbol of the unity of the Sky and the Earth. The pure beauty is observed in comparison of the tree and its twigs to the image of the hands of an unfortunate man: as the twigs try to reach the Sky, so the hands of a poor person search for help. All these images and motifs help the reader to understand the tender and gentle soul of the author, who, wandering during the whole life, working in different countries finally found herself in her lyrics. She gives the world a great part of her searching, expectancies and hopes. The lyrics of Mariia Revakovykh, which we analyze in our Article, is the mirror of her soul, is the fragrant green field, is the dimension of trees, is the field of beautiful and majestic plants.

Key words: Mariia Revakovykh, New York Group, plant symbols, Motherland, intimate lyrics, floral dimensions, poets in exile, poets-emigrants, diaspora.

УДК 811.111

К. В. Дашкова

аспірантка кафедри перекладу та мовознавства

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

ПОНЯТТЯ «ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ» І ЙОГО СТРУКТУРА

Анотація. Стаття присвячена розгляду поняття «лексико-семантичне поле», його значення і структури. Складна ієрархічна будова лексичної системи мови проявляється в різних типах зовнішніх зв'язків слів – синонімічних, антонімічних, тематичних і словотворчих. Ці зв'язки досить повно відображаються у наявних словниках. Однак найбільше об'єднання лексичних одиниць – семантичне поле – до останнього часу продовжує залишатися не досить розглянутим у лексикографічному аспекті. Велика увага приділяється підходу вчених до визначення поля і його різновидів у сучасній лінгвістиці. У статті детально розглянута структура лексико-семантичного поля та його елементи.

Звертається увага на багатогранність і недостатню вивченість проблеми лексико-семантичного поля.

Ключові слова: слово, лексико-семантичне поле, семантика, значення, групи слів.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. На сучасному етапі розвитку лінгвістики у центрі уваги вчених перебуває опис лексики як системи взаємозумовлених елементів. Системність лексики проявляється насамперед у наявності в її складі певних блоків, головною ознакою яких є семантична співвіднесеність одиниць, що входять до них. Саме тому об'єктом дослідження у галузі лексичної семантики стає лексико-семантичне поле.

Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що питання лексико-семантичного поля перебуває в руслі найважливіших досліджень лінгвістики та станом на тепер розглядається та досліджується велика

кількість лексико-семантичних полів у найрізноманітніших напрямках. Безліч вітчизняних та зарубіжних учених приділяли увагу питанню лексико-семантичного поля, проте кожен з них доповнював або спростовував погляди попередників, тож у лінгвістичній науці досі є велика кількість понять, які не мають своїх однозначних визначень, до яких ми відносимо і лексико-семантичне поле.

Формулювання мети і завдань статті. Метою статті є узагальнення наявних поглядів та досліджень лексико-семантичного поля.

Завдання цієї статті:

- розглянути історію виникнення та становлення поняття «лексико-семантичне поле»;
- проаналізувати праці зарубіжних та вітчизняних лінгвістів, що займалися дослідженням полів у лінгвістиці;
- систематизувати та узагальнити відомості про визначення та структуру лексико-семантичного поля.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що систематизування знань про властивості семантичних полів, про їх внутрішню структуру і зовнішні зв'язки та подальший розгляд цього питання є дуже важливими для сучасної лінгвістичної науки.

Практичне значення роботи визначається тим, що ця робота може застосовуватися в курсах з лексикології, лексикографії та семасіології, на практичних заняттях із зазначених дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним питанням визначення лексико-семантичних полів присвячені праці багатьох мовознавців, таких як: Ю.Д. Апресян, О.С. Ахманова, Л.М. Васильєв, Р.М. Гайсіна, В.Г. Гак, В.В. Дятчук, Л.О. Пустовіт, В.В. Левицький, Л.А. Лисиченко, В.М. Русанівський, О.О. Селіванова, Ж.П. Соколовська, О.О. Тараненко, В.М. Телія, Д.М. Шмельов, Г.С. Щур, О. Есперсен, В. Матезиус, К. Бюлер, Е. Бенвеніст, Й. Трір, Г. Ібсен, В. Гумбольдт, Г. Остгоф.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складна ієрархічна будова лексичної системи мови проявляється в різних типах зовнішніх зв'язків слів – синонімічних, антонімічних, тематичних і словотворчих. Ці зв'язки досить повно відображаються в наявних словниках. Однак найбільше об'єднання лексичних одиниць – семантичне поле – до останнього часу продовжує залишатися нерозробленим у лексикографічному аспекті.

Поняття «поле» найчастіше використовується у фізиці, проте також поширене й у психології, біології та соціології. У сучасній лінгвістиці спостерігається різноманіття теоретичних концепцій і методологічних підходів у вивченні поля. Вперше термін «семантичне поле» був введений Г. Ібсеном у праці “*Der Alte Orient und die Indogermanen*” у 1924 році, де воно визначалося як сукупність слів, що мають спільне значення. При цьому відомі зарубіжні вчені, такі як Й. Трір, В. Гумбольдт, Г. Остгоф, користувалися терміном «система», а не «поле».

Лінгвісти мають два різні погляди. Деякі вважають семантичне поле явищем екстралінгвістичним/психологічним або логічним, що знаходить віддзеркалення в мові. Інші ж вважають, що це явище мови, і його вивчення має базуватися лише на основі лінгвістичних даних.

Семантичне поле характеризується наявністю загальних, інтегральних або семантичних ознак, що об'єднують усі одиниці поля і зазвичай виражаються лексемами з узагальненим значенням і наявністю певних ознак, за якими одиниці поля відрізняються одна від одної.

Питання про закономірності семантичних зв'язків між мовними явищами розглядалося вже наприкінці XIX – початку XX ст. Особливо важливі думки були висловлені в роботі Р.Н. Мейєра. Він виділив 3 типи семантичних полів:

- 1) природні (назви дерев, тварин, частин тіла, почуттів тощо);
- 2) штучні (назви військових чинів, складових частин механізмів тощо);
- 3) напівштучні (термінологія мисливців і рибалок, етичні поняття тощо) [4].

Незважаючи на наявність різноманітних точок зору і спірних питань щодо лексико-семантичного поля, можна назвати низку його базових ознак, які у своїх працях виділяють більшість дослідників:

1. Лексико-семантичне поле – це набір одиниць, об'єднаних семантичними зв'язками.
2. В основі лексико-семантичного поля лежить ядерний компонент, з яким тією чи іншою мірою співвідносяться значення всіх членів поля.
3. Лексико-семантичне поле – це польова структура, що володіє ядром і периферією: в міру віддалення від ядра зв'язок між ядерним компонентом і семантикою одиниць поля слабшає [1, с. 26].

Слід також наголосити, що деякі дослідники диференціюють поняття лексичного і семантичного поля.

Уперше спільно вжив терміни «лексичне поле» і «семантичне поле» Й. Трір. Як відзначають Е. Косеріу і Х. Геккелер, Й. Трір не формулював відмінності між цими двома типами полів явно, але, найімовірніше, під понятійним полем він мав на увазі змістову сторону лексичного поля. Таким чином, лексичне поле – це фактично один з різновидів семантичного поля.

Основою концепції Тріра стає уявлення про мову як про самостійну замкнуту систему, яка визначає сутність усіх її складових частин. Мова розмежовує світ, що існує у людській свідомості у вигляді певної системи понять. Саме ця система є змістовою стороною мови.

Будь-якому такому полю в понятійній сфері відповідає лексичне поле, що своєю чергою складається із сукупності окремих слів. Лексичні поля повністю охоплюють слова із відповідним значенням і тим самим окреслюють свої кордони.

З іншого боку, приналежність слів до конкретного понятійного поля визначає склад лексичного поля, яке існує як самостійна одиниця і займає проміжне положення між системою мови загалом і окремим словом. Самостійність таких одиниць, на думку Й. Тріра, полягає в тому, що окремі слова не є єдиними носіями значення. Кожне з них має відповідне значення тому, що схоже значення мають інші суміжні з ним слова, що входять до цього ж самого поля. У зв'язку з цим людина може зрозуміти окреме слово, якщо в її свідомості присутнє все поле словесних знаків, тобто слово має значення тільки всередині цілого поля і завдяки цьому цілому полю.

Важливий момент концепції Й. Тріра полягає в твердженні наявності жорсткої (практично однозначної) кореляції між системою понять (логічних компонентів) і польовими структурами в лексиці, наявності однозначного розмежування між поняттям і лексемою [6, с. 55–57].

Лексико-семантичне поле поняття дуже широке. У ньому перетинаються основні питання лексикології, полісемії, синонімії, антонімії, проблема співвідношення слова і поняття. Вирішення завдань, пов'язаних із семантичними полями в лексиці, дає змогу інакше розглянути вищезазначені питання.

На думку Г.С. Щура, найбільш поширеними словосполученнями з компонентом «поле» в лінгвістиці є функціонально-семантичне поле, морфемне поле, фонемне поле, словотвірне поле, лексемне поле, семантичне поле, мікро- і макрополя, поле множинності, модальне поле, компаративне поле, поле ствердження, поле заперечення, поле особи, граматико-лексичне поле та інші [3].

У мовознавстві можна простежити два шляхи вивчення семантичних полів. Одна група вчених, таких як Л. Вайстбергер та Й. Трір, вивчали парадигматичні відносини між лексичними одиницями мови, тобто парадигматичні поля. До парадигматичних полів вони відносили найрізноманітніші класи лексичних одиниць, тотожних за тими чи іншими змістовими ознаками: лексико-семантичні групи слів, синоніми, антоніми та інші.

Вальтер Порциг вивчав синтагматичні поля – класи слів, що тісно пов'язані один з одним за вживанням, але ніколи не зустрічаються в одній синтаксичній позиції (наприклад, дієслово й іменник).

Вальтер Порциг вважає, що саме мова є сферою лінгвістичного дослідження, тому його «семантичні поля» представляють синтаксичні словосполучення з двох і більше слів, що є характерними для мови в той чи інший період часу. Сміслові зв'язки слів певним чином характеризують структуру мови загалом, встановлюються насамперед між дієсловами та прикметниками, які виконують предикативну функцію в реченні, а також іменниками.

На думку Порцига, поля – словесні комплекси, які являють собою прості співвідношення, що складаються з дієслова та суб'єкта або об'єкта, прикметника та іменника. Подібні співвідношення створюють загальні значення, які автор називає «елементарні поля значень».

Мовне значення, за Порцигом, визначається через його відношення до всіх інших значень. При цьому, на відміну від Й. Тріра, В. Порциг допускає самостійність слів, членів «елементарних полів значень».

Цей підхід поширився на широке коло явищ і отримав подальшу розробку в дослідженнях вітчизняних лінгвістів, які трактують різні синтаксичні комплекси як семантико-синтаксичні поля.

Вальтер Порциг простежує смислові відносини слів у таких словосполученнях:

- між дією і предметом (або інструментом), за допомогою якого воно відбувається (йти – нога);
- між дієсловами дії, які вимагають одного суб'єкта, і власне самим суб'єктом (гавкати – собака);
- між дієсловом і певним граматичним доповненням, якого воно вимагає (рубати – дерево);
- між дієсловами та прикметниками (сліпий – сліпнути).

Синтагматичне поле у Вальтера Порцига – це поєднання двох або більше слів, що являє собою певну семантичну єдність, зумовлену як лексичним змістом поєднаних слів, так і відповідною моделлю їх синтаксичних відносин [5].

Л.М. Васильєв виділяє ще один тип полів – комплексний. Він говорить про те, що у разі складання парадигматичних і синтагматичних смислових полів утворюються комплексні поля. Такими полями є, наприклад, словотворчі ряди, що включають слова різних частин мови разом з їх парадигматичними корелятами (наприклад: вчитель/викладач ... /вчить/ наставляє ... /учня/студента ...). Так, наприклад, поле «чоловік» в англійській мові відноситься до комплексного поля, оскільки в його склад входять найрізноманітніші класи лексичних одиниць, тотожні за смисловими ознаками й об'єднані синтаксичним значенням [1].

У разі вивчення словникового складу як цілісної системи можливий двоякий підхід. Можна виходити зі словникового складу як сукупності елементів і розглядати їх різноманітну структурну організацію в рамках різних класів слів; можна також виходити з окремих лексичних одиниць і встановлювати їх тотожні системні відносини у невеликій єдності.

У першому випадку розкриваються найбільш загальні властивості і відносини, характерні для словникового складу; другий підхід дає змогу глибше пізнати структуру лексики такої мови; специфічні риси лексики такої мови досягаються шляхом аналізу лексичних відносин окремих номінативних одиниць. Узагальнююча характеристика лексичних відносин передбачає детальний аналіз елементарних одиниць і мінімальних сукупностей.

Окремий лексичний елемент включається в різні сукупності слів за допомогою своєї словотворчої структури, семантики, стилістичної значущості тощо. Ці сукупності слів (поля) являють собою відносно замкнуті класи елементів, утворюють центральний шар; периферійну сферу становлять лексичні одиниці, що належать до такого класу лише завдяки деяким диференціальним властивостям, а по інших належать до іншого поля. Рис. 1.

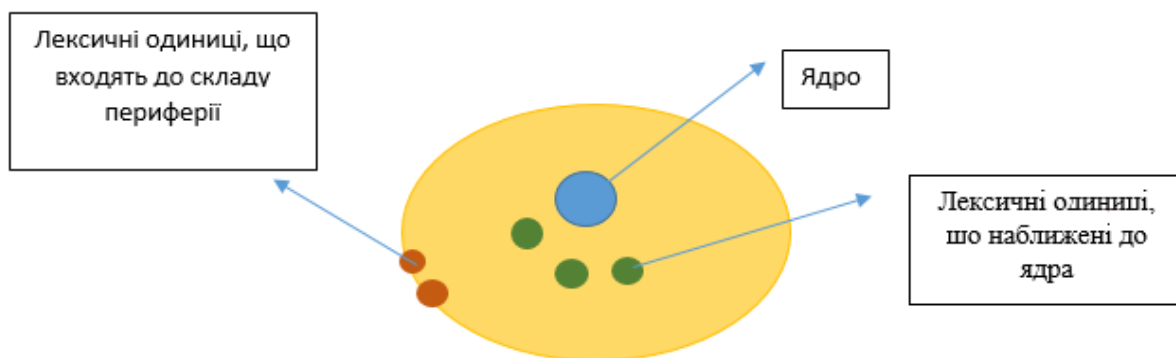

Рис. 1. Структура лексико-семантичного поля

Лексико-семантичне поле утворює лексичні одиниці, які вступають у взаємні внутрішньомовні, зовнішньомовні і позамовні відносини.

Основним організуючим фактором є конфігурація семантичних диференційних ознак. «Вузловими точками» є слова, які включаються в поле завдяки інваріантному значенню.

На периферії розташовуються слова іншої комунікативної значущості (наприклад, діалектизми, архаїзми) і слова, які включаються в поле через їх можливе варіативне значення. За своїм інваріативним значенням такі слова належать до іншого лексико-семантичного поля.

Окремі мікросистеми (поля) словникового складу також не тільки взаємопов'язані, а й накладаються одне на інше.

У зв'язку з цим особливого значення набувають такі питання: лексичні відносини, особливості структури такого поля; конфігурації елементарних полів; шляхи включення периферійних слів у лексичну систему; лексичні шари з найбільш стійкою і найбільш вільною структурною організацією; умови семантичних змін в елементах поля у разі зміни значення одного елемента, а також співвідношення окремих полів один з одним.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Теорія поля охоплює безліч різноманітних точок зору, які являють собою досить вагомий варіанти спільної ідеї – ідеї семантичного зв'язку слів одне з одним у мові.

Представлена теорія поля виявилася результативною, тому що за допомогою поняття «поле» лінгвістам удалося реалізувати ідею про наявність певної структурної величини, яка об'єднує лексику в лексико-семантичну систему, де кожна лексема пов'язана з іншою за якоюсь з ознак.

Польова модель дає нам уявлення про мову як про систему підсистем, які взаємодіють та перетинаються у своїх значеннях одне з одним. Згідно з цією моделлю мова представлена нам як функціонуюча система, в якій відбуваються постійні перебудови елементів і відносин між ними.

У процесі структурування поля розкриваються діалектичні зв'язки між мовними явищами і немовною дійсністю, механізм їх зв'язку між собою, виявляються особливості мовної свідомості, розкриваються її національно-специфічні риси. Поле являє собою одну з форм систематизації мовних значень у системі мови.

Для того щоб глибше пізнати лексичну цінність слова, необхідне комплексне вивчення його положення і функціонування у словниковому складі тієї чи іншої мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев Л.М. Теория семантических полей. *Вопросы языкознания* Geschicania. 1971. № 5. С. 105–113.
2. Долгих Н.Г. Теория семантического поля на современном этапе развития семасиологии. *Филологические науки*. 1973. № 1. С. 89–98.
3. Щур Г.С. Теория поля в лингвистике. Москва : Наука, 1974. 255 с.
4. Meyer R.N. Bedeutungssysteme. *KZ*. 1910. Pp. 358–366.
5. Porzig W. Wesentliche Bedeutungsteziehungen. *Beitrage zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*. 1934. Pp. 70–97.
6. Trier Jost. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes: Dhte eines sprachlichen Feldes I. Von den Anfängen bis zum Beginn des 13. Jhdts. Heidelberg: Winter, 1931, 347 p.

Е. В. Дашкова. Понятие «лексико-семантическое поле» и его структура. – Статья.

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению понятия «лексико-семантическое поле», его значения и структуры. Сложное иерархическое строение лексической системы языка проявляется в различных типах внешних связей слов – синонимических, антонимических, тематических и словообразовательных. Эти связи достаточно полно отражаются в существующих словарях. Однако крупнейшее объединение лексических единиц – семантическое поле – до последнего времени продолжает оставаться недостаточно рассмотренным в лексикографическом аспекте. Большое внимание уделяется подходу ученых к определению поля и его разновидностей в современной лингвистике. В статье подробно рассмотрена структура лексико-семантического поля и его элементы.

Обращается внимание на многогранность и недостаточную изученность проблемы лексико-семантического поля.

Ключевые слова: слово, лексико-семантическое поле, семантика, значение, группы слов.

K. Dashkova. The concept of the “lexico-semantic field” and its structure. – Article.

Summary. The article is devoted to the consideration of the concept of the “lexico-semantic field”, its meaning and structure. The complex hierarchical structure of the lexical system of the language is manifested in various types of external relations of words – synonyms, antonyms, thematic groups and word formation. These links are fully reflected in existing dictionaries. However, the largest union of lexical units – the semantic field – still continues to remain undeveloped in the lexicographic aspect. Much attention is paid to the approach of scientists to the definition of the field and its varieties in modern linguistics. The lexico-semantic field is a very broad concept. It intersects the main issues of lexicology, polysemy, synonymy, antonymy, the problem of the relationship of word and concept. Solving problems associated with semantic fields allows us to consider the above problems in a different way.

Much attention is given to the approach of scientists to the definition of the field and its structure in modern linguistics. Field theory takes into account many different points of view, which are quite powerful variants of the general idea – the idea of meaningful communication of words among themselves in language.

Key words: word, lexico-semantic field, semantics, meaning, word groups.